

25.04x25.9	1/8	עמוד 58	מספחה- השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333192-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

"2000 שנה חיכינו לאסיפה כזו של כולם" (מתוך דברי הרי"מ לוין באולם 'רנץ' מול גדולי ישראל, צירי התנועה, עיתונאים ודיפלומטים)

100 שנים אחר: בחזרה לכנסיה הגדולה

מופה להתקיים

אולם מופעי הבידור ברחוב צירקוס בווינה. יותר מ-1,000 צירים חרדים מתכנסים מרחבי אירופה, מארץ ישראל ואף מארצות הברית | בראשות האספה עומדים גדולי הדור בהם מרנן היתפץ חיים וה'אמרי אמת', וגם רב צעיר ושאפתן מסאנוק, שמציע הצעה נאיבית משהו: שיהודים בכל העולם ילמדו בכל יום את אותו דף גמרא | 100 שנים אחרי הכנסיה הגדולה שמשפיעה על חיינו עד היום: הרגעים, המראות והקולות

מנחם פינס

התמונות מתוך הספר 'מאיר לדורות' על חייו של הגרי"מ לוין זצ"ל, ומכון 'אור עולם'

19.86x26.83	2/8	60	עמוד	משפחה - השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333193-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790						

חודש אב, תרע"ה, פרנקפורט דמיין, גרמניה

גיליון 'הדרך', ביטאון 'אגודת ישראל' היוצא לאור בשפה הגרמנית, התעטף חגיגות. זהו גיליונו החמישי וכבר בכותרות הידיעות הראשונות מבינים הכל שמהו גדול הולך לקרות. באלול הקרוב מתעתדת להתקיים בגרמניה הכנסייה הגדולה של אגודת ישראל. לא הכל מכירים לחלוטין את התנועה ואת אופייה, אולם השנים האחרונות נשאו בחיקן את ההחלטה שמוכרחים להקים גוף שיאחד את היהדות החרדית על גוניה.

חמש שנים קודם לכן נועדו גדולי ישראל, בהם מרנן רבי חיים מבריסק, כ"ק האדמו"ר האמרי אמת' מגור ורבי חיים עוזר גרודז'נסקי, בעירת הקייט באד הומבורג הסמוכה לפרנקפורט שבגרמניה, ושם נפלה ההחלטה לייסד אגודה חדשה שתאחד את שומרי הגחלת בעם ישראל ותיקרא 'אגודת ישראל העולמית'.

שלוש שנים מאוחר יותר בקטוביץ שבפולין, שוב נועדו גדולי ישראל. הפעם הצטרפו מנהיגים נוספים כמרן האור שמח', רבי מאיר שמחה מדווינסק. הפעם הגיעה ההחלטה לידי מימוש. אגודת ישראל קמה. כעת נותר רק לכנס ועידת ענק של מאות צירים מרחבי העולם היהודי. מי שנבחרו לארגן את הכנסייה הגדולה הראשונה היו אנשי 'אגודת ישראל' שבגרמניה. התאריך: חודש אב תרע"ד.

דבר אחד לא הובא בחשבון: מאורע מסעיר שהתרחש רק כמה שבועות קודם לכן. סטודנט החבר בקבוצת 'בוסיניה הצעירה', שביקשה להשתחרר מהשלטון האוסטרו-הונגרי, מתגנש בחייו של יורש העצר האוסטרי פרנץ פרדיננד. בתוך שבועות בודדים הפכה ההתנקשות הזו לאירוע מתגלגל בקנה מידה עצום. מאבק כוח סביב חקירת הרצח הפכו להכרזת מלחמה בין מעצמות, וקיסר גרמניה ביקש לנקום על מות חברו מול רוסיה המגינה על אנשיה בסרביה.

מלחמת העולם הראשונה פרצה בדיק יומיים לפני שהכנסייה הגדולה הייתה אמורה להיפתח. ברגע אחד נשטף חלום הכנסייה הגדולה

"יהודים ישמחו בכך". הגאון בעל 'הכל' חמדה' (מימין) אחרי הנס ברכבת

במרחץ הדמים העולמי שבו איבדו מיליונים את חייהם. את הגיליון הבא יקדישו אנשי 'אגודת ישראל' בגרמניה לאלפים הרבים מאוד של החיילים היהודים בחזית, ואילו בפולין ובלטא נכנסו לכוננות הישרדות. מאות אלפי יהודים יוצאים לגלות, הופכים לעקורים וחסרי בית, פליטי מלחמה. במקומות שונים יש מי שמנסה לאגד קבוצות של יהודים יחד, ואילו מרן החפץ חיים' לא ישן יותר על מיטתו בלילות, כי אם על קרש מציק, כהשתתפות בצער הכלל. "יהודים לא מוצאים לעצמם מנוח, אין להם איפה לישון, אחינו החיילים היהודים קופאים במלחמה. אי אפשר לישון בנחת כאילו לא אירע דבר", נימק. ארבע שנים יחלפו. המלחמה תסתיים עם כשבעה עשר מיליון הרוגים ויותר מהם כאלה שנתרו נכים לצמיתות. כמעט עשר שנים עוברות עד שמנהיגי אגודת ישראל יבקשו לנסות לשקם את מה שהחל אז ונקטע עוד בטרם החל. כעת אגודת ישראל היא כבר עובדה מוגמרת שלה סניפים ברחבי העולם. הם מסמנים את וינה, בירת אוסטריה, כמקום החלופי לכנסייה הגדולה הראשונה, בתקווה שהפעם הכל יבוא על מקומו בשלום. אל הכנסייה מוזמנים פי שלושה נציגים מלכנסייה הראשונה שתוכננה ונדחתה. גדולי ישראל הבטיחו את הגעתם ורחיבות וינה לבשו חג. מכל מקום בעולם החלו משלחות לעשות את דרכן. גם מירושלים יצאה משלחת נכבדה, שמנתה את רבי משה בלוי ועימו רבי בן ציון יאדלר, ששמו נכנס לרשימת

הנואמים כמי שיביא את דבר היהדות החרדית בירושלים ויתאר את המצב בארץ הקודש.

ב'דער איד' ('היהודי'), העיתון האגודאי שיצא לאור בוורשה, דיווח הכתב על תנועת היוצאים לווינה: "בין השאר נסעו מכאן הגאון רבי חיים עוזר גרודז'נסקי מווילנה, הגאון רבי שמעון שקאפ מגרודנא, הרב זלמן סרוצקיין מדז'טל, הרב אברהם קלמנוביץ מראקוב ועוד". מרן החפץ חיים' יצא מאוחר יותר. העיתונאים מדווחים גם על השתתפותו של 'מתתיהו אחר' כאחד מחברי 'אגודת ישראל' הרשמיים. לא מדובר במשהו מובן מאליו. 'אחר', היה כינוי של אלישע בן אבויה, הדמות אולי הידועה ביותר של מי ששנה ופירש, ויותר מכל - זה מה שבחר אחד מגדולי הוגי

הדעות הציוניים לאמץ כשם משפחתו לפרסומים בעיתונות. שמו האמיתי הוא ד"ר נתן בירנבאום. הוא זה שהמציא את המונח 'ציונות' בקונגרס הציוני הראשון ובשלו החליט הרצל להשתמש בו כשמה של התנועה שהקים.

בירנבאום, שהיה המזכיר הראשון של המשרד הציוני של הרצל בווינה, שב בתשובה שלמה במהלך ימי המלחמה, ונחשב ל'בעל התשובה' הרשמי הראשון והמפורסם ביותר של העת החדשה. כעת הוא מגיע כיהודי חרדי לקונגרס הראשון של תנועת החרדים. בהמשך אף יהפוך למזכיר התנועה.

היסטוריה באולם המופעים ג' באלול תרפ"ג, וינה

שערי המתכת הענקיים של אולם מופעי הבידור הממלכתי 'רנץ', בצירקוס גאססה 45 בווינה, נפתחים ונסגרים שוב ושוב. במשך כשבוע תתקיים כאן האספה החרדית הגדולה ביותר כנראה מאז חורבן בית שני, זו שהשפעתה תהיה משמעותית וכבירה גם מאה שנה לאחר מכן, למשל בשעות שבהן אתם קוראים את השורות הללו, ונראה לכם מאוד טבעי שהייתם אתמול בשיעור הדף היומי ושהבת שלכם מספרת פרשת שבוע שלמדה בבית יעקב. יריעות בד ענקיות, שהובאו אל האולם, עוטפות את קירותיו ומסתירות את מה שהוא משמש עבורו במשך השנה.

19.39x26.87	3/8	62	עמוד	משפחה-השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333194-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

לשבת. אלא, שרגעים מאוחר יותר, התרחשה דרמה של ממש. קטר הרכבת התלקח והחל לבעור תוך כדי נסיעה. המשמעות היא התהפכות של הרכבת ואסון נוראי שבמקרה זה עלול היה לשנות את ההיסטוריה לנצח. המתח מתרסק בשנייה עם עצירה מוצלחת ומהירה למדי של הרכבת, במקום שמאפשר לכולם לצאת מהקרונ עד לתיקון התקלה. תרחיש טוב יותר בהרבה מהמציאות. ה'חפץ חיים' יורד מן הקרון ואומר משהו על כך שאי אפשר לסרב לרצונם של יהודים. הנה כי כן, הוא לא ניגש אל החלון ועכשיו הוצרך לצאת מן הרכבת. למטה מצטופפים נוסעים רבים, סביב מנהיגי הדור. אחד מהם,

"ישיש קטן קומה וקדוש". החפץ חיים עם נכדו ומשמעו. מאחורי השער נראה גג הרכב בו נסע לראשונה

ר' יחזקאל רוטנברג, מתעד את השיחה שבה ה'חפץ חיים' מביט על ה'אמרי אמת' ואומר: "היה לנו עכשיו נס, בזכותכם רבי!" ולמשמע זאת מחייך ה'אמרי אמת' ואומר: "לא, לא, זה בוודאי בזכות ה'חפץ חיים". כשהם מגיעים סוף סוף לזוויה, הרחובות גדושים. ה'חפץ חיים' עולה לבית משפחת סופר-שרייבר, שם הוא מתאכסן, והקהל מצטופף באופן בלתי אפשרי בניין. בעל ה'משנה ברורה' מבחין בקהל הרב שמביט בו וכן בצלמים המנסים לתעדו ומליט את פניו במעילו. "אין לי קרניים", היה מגיב במקרים כאלה. "למה הכל מביטים עליי?"

נשיקה מה'חפץ חיים'

אל אכסנייתו של ה'חפץ חיים' מגיעים בזה אחר זה רבנים צעירים, שגילם לעיתים פחות ממחצית גילו, והוא נותן להם כבוד עצום, כמו מגדל את הדור הבא של ההנהגה. אחד מהם הוא כוכב עולה בשמי הרבנות: רבי מאיר שפירא מסאנוק, רב בשנות השלושים לחייו בעיר מהגדולות שבערי גליציה וזה כשנה חרב בסיים הפולני כנציגה של אגודת ישראל. הוא משמיע באוזני רבם של ישראל כמה מן ההצעות שהוא מתעתד להציע בכנסייה, ואחת מהם חדשנית וקצת מדומיינת. דף גמרא מאוחד לכל עם ישראל. לפי חלומם כל היהודים כולם ילמדו מדי יום דף גמרא, וכדי לתת לדבר חיווק, ייקבע סדר לימוד מאוחד לכולם. הרעיון כמובן נשמע מופרך לרבים מהשומעים שמעלים חיוך על הרוח הצעירה שמביא הרב מסאנוק, אבל דווקא מרן ה'חפץ חיים' נרגש במיוחד לשמוע

היריעות יוצרות קירות נקיים שעליהם נתלו כיתובים כמו 'ועשו כולם אגודה אחת', 'שאלו שלום ירושלים' וכי מציון תצא תורה. על הבמה נתלה שלט ענק 'ברוכים הבאים' ומתחתי קשת תאורה חדשנית. בזה אחר זה מגיעים גדולי ישראל אל המקום. מסריט עומד עם כליו המגושמים במרחק כמה מטרים מן הכניסה ומתעד את הבאים. אין לו באמת מושג מה הוא עושה בדקות הללו ואיך הוא נוצר פיסת זיכרון לדורות. המסרטה מתעדת את אב"ד ורשה הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר, שנכנס בהדרת פניו מבעד לשער, בזקנו הצחור הארוך שמצדדיו פאותיו המסולסלות, לבוש בכמה מעילים שבולעים את גופו

נס בקרון הרכבת

רכבת האקספרס העושה את דרכה מורשה לווינה הייתה נראית באותו אלוף כעיירה יהודית. הקרונות מלאים היו עד אפס מקום. בקרון המיוחד יושבים על מקומותיהם, זה לצד זה, מרנן ה'חפץ חיים' וה'אמרי אמת' מגור. באחת התחנות הגדולות מבחינים הכל כי הרציף גדוש במאות יהודים, שביקשו לנצל את הסיטואציה המיוחדת הזו, ולחזות בפניהם של גדולי ישראל. ה'חפץ חיים' שומע זאת ויש מי שמבקש ממנו לגשת אל החלון כדי לברך את אותם יהודים. למשמע ההתלהבות סביב הרבים המבקשים לחזות בזיו פניו, הוא מסרב בתוקף. תלמיד חכם עם זקן מאפיר, כובע עגול ששוליו גליים משהו ומקל עץ בידו, ניגש אל ה'חפץ חיים' ומבקש לשאול מהי הסיבה לסירובו זה. זהו הגאון רבי מאיר דן פלאצקי, בעל ה'כלי חמדה'. מרן ה'חפץ חיים' מסביר כי הכבוד הזה שיקבל כאן בתחנת הרכבת למשך רגעים ספורים, יעלה לו ביוקר גדול בחיי הנצח. "נו, אולי בשביל למלא רצונם של יהודים כה רבים שישמחו בכך זה שווה", מציע רבי מאיר דן בחיוך. ה'חפץ חיים' שומע זאת וקם באחת ממקומו. הוא ניגש אל החלון ומנופף ליהודים הרבים. "שלום לרחוק ולקרוב", הוא אומר. "הנה רואים שניתן לומר שלום גם לנמצאים רחוק ממך".

הרכבת המשיכה משם אל התחנה הבאה, פיטרקוב, מותירה יהודים רבים מאושרים על הזכות שנפלה בחלקם. בעצירה זו כבר חש ה'חפץ חיים' חלש והוא נותר

ואת ידיו. על ראשו חובש כובע צילינדר הדור. לא ירחק היום והוא הפוך לחבר הסיים, הפרלמנט הפולני. בפריים אחר נראה כ"ק האדמו"ר מטשורטקוב, ממנהיגי היהדות החרדית, שפוסע בהדר רוז'נאי ומתחיל לקפל את המטרייה שבידו. למראהו יגיב מאוחר יותר ראש ישיבת חברון, הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין, ויאמר בהערכה: "מלך ישראל כבר יש, עכשיו נותר רק שיבוא משיח".

כך נראים עוד גם מרן רבי אלחנן וסרמן ה"ד, שמטרייתו בידו, פוסע נמרצות בשיחה ערה; מורנו רבי יעקב רוזנחיים, נשיא 'אגודת ישראל'; מרן רבי יחזקאל סרנא שהגיע מהישיבה בסלבודקא; ורבי משה בלוי שהגיע מירושלים, פוסעים בין הרבנים שהגיעו מהונגריה והרבנים שהפליגו לכאן מארצות הברית. כל אחד בלבושו וסגנונו, כל אחד בדעותיו, מגיעים בפעם הראשונה לכינוס אחד שייאגד את כולם ויהפוך אותם לאגודה אחת. הכל הולכים במרץ, משוחחים. ענני כפור יוצאים מפיהם. דפים ומסמכים עוברים בין הידיים, ידידים ותיקים נפגשים, רבנים מכירים זה את זה. כמעט אלף נציגים הוזמנו לכאן. רובם המוחץ עשה דרך ארוכה לכאן. האירוע הגדול גרר אליו עיתונאים שונים מרחבי אירופה ומהארץ, שבאו לסקר את השבוע הייחודי שבו נעשה מהלך של גיבוש מיוחד בין פלגי היהדות החרדית. 'מועצת גדולי התורה' היה מושג חדש שיש לו מספר שמות וכינויים, ואספה כזו הייתה אולי הפעם הראשונה שהוא בא לידי ביטוי בפועל.

19.98x27.65	4/8	64 עמוד	משפחה - השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333195-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

אווירה תוססת באולם. רבנים שונים מציגים את עמדותיהם בשלל נושאים, החל מרבי צבי הירש פרבר מלונדון, המסביר כי לפי היכרותו עם ממשלת אנגלייה, יהיה לאגודת ישראל מקום של כבוד בממלכה. הגאון רבי שלמה זלמן ברויאך, חתנו של הרש"ר הירש, אומר כי מיום חורבן הבית לא התאספו כך צדיקי וגאוני ישראל מכל הארצות. "אם רק היה זה לפני שלושים שנה, עם ישראל לא היה עומד בפני חורבן רוחני כמו עכשיו, ורבים מאחינו המתחברים לאגודות המחריבים את רכושנו הרוחני לא היו עושים זאת". הוא רומז בדבריו ל'מזרחי' ואומר כי הוא בטוח כי הם יכירו בטעותם. "הם ישובו אלינו ונקבלם בזרועות פתוחות".

רב העיירה שאוולי הגאון רבי מאיר אטלס מפציר בנוכחים לדבר על הדור הצעיר, על חינוך הבנים והבנות. ולפתע האולם כולו סוער. הכל קמים ממקומותיהם. בצעדים נחרצים מפלס מרן ה'אמרי אמת' את מקומו. הקהל שלא מורגל במעמד כזה לא יודע כיצד להגיב, ופשוט מוחא כפיים בלי הפסקה עת הרבי ניגש לדוכן הנואמים. "על כל יהודי ויהודי חרדי להיות חבר באגודה", אומר ה'אמרי אמת' באופן הכי ישיר שיש. "כנסיה כזו מקדשת שם שמיים רבים. העומד מחוץ למחנה זה, חוטא גם לתורה אך גם לעם ישראל". במהלך נאומו של ה'אמרי אמת' נכנס אל האולם קונסול הולנדי. הגעתו נבלעת בהערצת הרבי מגור, והוא יקבל את ברכתו מאוחר יותר מפי הרב רזנהיים. בחלוף שעה קלה מתפתח דיון עד על ההתנהלות של אגודת ישראל. הגאון רבי עזריאל מונק מברלין אומר שצריך לכתוב תקנון שישמור על הרעיון של אגודת ישראל אולם יבליט את הסובלנות כלפי המתנגדים. רעהו הרב אונגר הוסיף לבקר את הטון הלוחמני של חלק מהחברים. "אם נחנך את הנוער ברוח התורה, הוא ממילא יתרחק ממתנגדינו", הוא אומר ומדבר על הקמת מוסדות חינוך לקירוב רחוקים.

ויכוח סוער על המזרחי

הרב אונגר מסתייג מהסעיף האוסר לקבל מזרחיים (כלומר, אנשי המזרח) לאגודת ישראל. "אני יודע שהציונים

"תקוות עמנו נשואות לכאן". 'מזרחי' רבי יעקב חזנהיים מנהיג אגודת ישראל

- אב"ד וראש הישיבה בקישינב, המשמש גם כסנאטור בפרלמנט הרומני, הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין - ראש ישיבת סלבודקא, רבי משה בלוי מאגודת ישראל בירושלים, רבי חיים ישראל אייזנשטיין ועוד.

כנשיא המועצה המרכזית העולמית של אגודת ישראל נבחר הגאון רבי אהרן לוי מ'מסאבו', שיפתח בהמשך את אחת הישיבות הסוערות ביותר בכנסייה הגדולה הזו.

לאחר מכן נערכת הצבעה על החברות בוועדות שונות של אגודת ישראל שיעסקו בשלל נושאים מתורה ועד כספים, מהוגי תקנון האגודה ועד אנשי המדיניות.

לאחר הפסקת הצהריים, בשעה ארבע וחצי, נפתחה הישיבה השלישית. כמו בקודמותיה, ראשית הוקראו מכתבים שונים מרחבי העולם, בהם של רבה של ירושלים מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, ולצידו מכתבו של הגאון רבי יצחק ירוחם בן מהרי"ל דיסקין, וכן של "ק האדמו"ר רבי ישראל הגר בעל ה'אהבת ישראל' מוויז'ניץ. מכתבים נוספים שהוקראו היו משגרירות שונות בווינה. את הישיבה הזו נועל הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר, אב"ד ורשה, בשם בני פולין.

מחיאות כפיים לרבי

ערב שבת, ה' באלול. 10:30 בבוקר

יור הישיבה הנוכחית, הגאון רבי מאיר שפירא מסאנוק, פותח את הישיבה ומציטט

זאת. "אם כך, אולי מרן יציע זאת בדבריו?" מבקש רבי מאיר שפירא. "לא, זה רעיון שלך ואתה תציג אותו. אבל תגיע בבקשה מאוחר". הבקשה הזו נראית מעט חריגה ותמוהה. אולם ברגע שייכנס הרב הצעיר שאמור לחמוק ולהיבלע אל מקומו אי שם בבמה, יקום ה'חפץ חיים' מלוא קומתו לכבודו, וממילא יקום הקהל כולו. בכך התברר כיצד בגאונותו העניק לו ה'חפץ חיים' את הכוח העצום להצעתו שתוצג בהמשך. אחד הרבנים הצעירים הנוספים שמגיעים לביקור הוא רבי זלמן סורוצקין בן הארבעים, רבה של העיירה הקטנה ז'טיל, עיירת הולדתו של ה'חפץ חיים'. 'הרב שלי הגיע', אומר ה'חפץ חיים' בחיוך אוהב ומבקש לתת לו נשיקה על מצחו. "אני הרי אדם זקן, מצפים שאבוא לכאן ואני מוכרח להגיע שלא יתחלל כבוד שמיים", אמר לו. "אבל אתה רב צעיר, יכולת לא להתאמץ ולהישאר בביתך, ובכל זאת עשית את כל הטרחה ובאת לכאן, זכאי אתה לנשיקה".

מברקים וברכות

יום רביעי, ג' באלול

המעמד הראשוני נפתח לפני שגדולי ישראל נכנסו לאולם. כך זה תוכנן מראש. תחילה הוקראו מברקים של ראש העיר וינה ושלל נכבדים, כמו גם ראש העדה הקתולית באוסטרייה, שביקש אף הוא לשגר את ברכתו למנהיגי הדת היהודיים. אחריהם נשמעו נאומים קצרים שהיו בעיקר סקירה מדינית ורוחנית על הנעשה בכל מדינה ומדינה, לצד הסברים שונים מפוליטיקה ועד כלכלה. ישיבה זו ננעלה בידי רבי יעקב רזנהיים, נשיא אגודת ישראל שאמר כי הוא מקווה שאכן הכנסייה הזו תפעל כפי שתכננו ולא תכזיב את תקוותיהם של עם ישראל.

יום חמישי, ד' באלול.

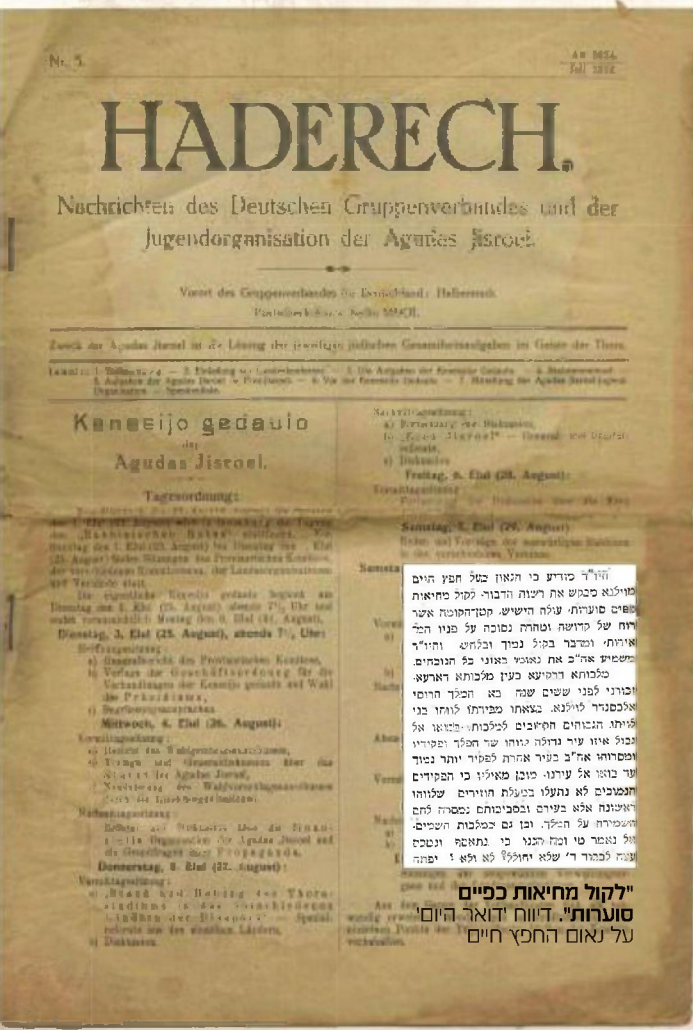
הרב פנחס כהן מאסנבך שבגרמניה, שיש אומרים שהוא הוא ההוגה הראשון של רעיון אגודת ישראל, פותח את הישיבה שנועדה לבחור נשיאות לאגודת ישראל. בין הנבחרים נראים מרן ה'אחיעזר' רבי חיים גרודז'נסקי, רבי יהודה לייב צירלסון

21.43x27.54	5/8	עמוד 66	מספחה - השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333198-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

פי שלושה נציגים מהתכנון הראשוני. תמונת מזכרת מווינה

שרואים כאן - אספה של כולם. ועכשיו, כשטובי עמנו התאספו יחד, כל מה שעושים זה לזרוע אימה ומשטמה בקרב אחינו? התורה שאנו מתיימרים בשמה אומרת 'ואהבת לרעך כמוך'. מה יאה על פירוש הרמב"ם על כך? משהו צועק מהקהל: 'אין שלום לרשעים'.

"זו קריאה בודדת!" מגיב הרב ליון בקול. "כל הצירים הפצים בשלום ולא במחלוקת. רבותי, אולי לא נדבר על אחרים? הגיעה השעה שנדבר על עצמנו".

נאום של 'החפץ חיים'

באותם רגעים רכב גדול עוצר בשער החיצוני של האולם. הדלת נפתחת ומרן 'החפץ חיים' יורד ממנו. הכל מביטים בדמותו הצנומה, הנחבאת במעיל, כמו מבקש 'החפץ חיים' לברוח מן העולם. לראשו קסקט פשוט. והוא, הוא הסיבה שרבים מהם נרגשים היום. מלאך. רבם של כל בני הגולה במובן הפשוט של המילים. 'החפץ חיים'. 'המשנה ברורה'.

זו לו הפעם הראשונה שהוא נוסע בפלא הזה, מרכבה ממונעת. במידת מה הנסיעה במכונית מסייעת לו להימלט מאימת הכבוד הרב שהכל חולקים לו. הוא נכנס אל הרחבה, משני צדדיו מלוויו רבי יהושע לייב לווינסון והרב הלל גינבורג. ידיהם שלובות בזרועו ובעדיניות הוא ממרפק אותם, משתחרר מהם ופוסע קדימה מעט, נמנע מהכבוד הזה של הליווי המכובד. הצלם העומד שם מסיים מעט יותר מעשר שניות של תיעוד זה, ואחד מהפמליה העומד מאחורי 'החפץ חיים' וראה את תגובתו למבטים הרבים, מסמן אל הצלם שיחל. העומד לצידו ניגש ומכסה בכף ידו את המצלמה. אוף, אם רק היה יודע איזו החמצה גרם לכולנו. בשלב הזה האולם כולו קם על רגליו בהתרגשות עצומה. זהו רגע השיא של הוועידה. "ברגע שבו אמרו שה'חפץ חיים' בא, הכל קפצו ממקומותיהם, מביטים לעבר נקודה אחת. 'החפץ חיים'. נמוך קומה, ישיש, אך מלא רענונות כנער צעיר. פניו מחויכות", כך תיאר את הרגע כתב 'האידישע טאגבלט' הניו יורקי.

'היו"ר מודיע כי הגאון בעל 'חפץ חיים' מוויילנה מבקש את רשות הדיבור', דיווח עיתונאי 'דואר היום' שהגיע מארץ ישראל, עיתון שיצא לאור בארץ ישראל על ידי פעילים ציוניים ימניים, ודעתו על אגודת ישראל ועל הדת בכלל הייתה מעט יותר חיובית מאשר העיתונים האחרים. כתב 'דואר היום' המשיך לתאר: "לוקל מחיאות כפיים סגורות". דיווח 'דואר היום' על נאום החפץ חיים

מזיקים לנו ומחריבים את הרוחניות", הוא מסביר, "אולם אנשי המזרחי אחינו הם בהתייחסות אל בסיס התורה". הוא מסביר כי גם בציוניים היו כאלה שהסתייעו בהם, כך למשל בעת שהפורמים ביקשו למחוק את המילה 'ציון' מהתפילות.

"הם רשעים!" נשמעת קריאת בנינים מהקהל.

"מישהו אומר כאן 'אל תתחבר לרשע'", אומר הרב אונגר בקול ומורנו הרב רזנהיים עוצר את הדיון הזה, בהצביעו על השעון.

"בשם הוועד הגדול אני מבקש להעיר כאן מעל במת הנשיאות", אומר הרב רזנהיים, "כי הקריאה לאנשי המזרחי בשם 'רשעים' לא יצאה מפי רב או ציר של אגודת ישראל. אין לאגודה מטרה אחרת מלבד לקדש שם שמיים ולעבוד שכם אחד עם כל שומרי התורה והמצוות". הוא מסביר כי סניפי אגודה בכל ארץ וארץ יוכלו לקבל החלטה אם הם מצרפים לאגודה גם חברים מהמזרחי הנוהגים על פי רוח התורה, כל זאת בדגש על חברים ולא על מנהיגים.

"עוד כמה שנים יכירו המזרחי את פועליו ויעריכו את המעשים שלנו בשעת חירום כזו", הוא מסיים.

ר' יוסף אליהו קירשבראון, מועמד אגודת ישראל לסיים בפולין, אומר כי לדעתו באמת לא יתאפשר להסביר לאנשי המזרחי את טעותם. הוא מבקש לספר סיפור שהיה עד לו בפרלמנט, וציין שאין בדבריו שום פרשנות מלבד תיאור הסיפור. במושב חברי הסיים היהודיים, בהם אגודה, תנועת הציונים והמזרחי, נתקבל מברק על מותו בירושלים של אחד ממנהיגי הציונות והועלתה העצה לכבדו בדקת דומייה ושליחת מברק תנחומים מאוחד. בהצעה זו השתתפו חברי המזרחי. הרב קירשבראון סיפר שאגודת ישראל לא השתתפה בכך כי לא הכירה את המנוח, אולם נציג המזרחי שביקש לכבדו, סיפר בקרירות כי הם יכבדוהו למרות שהיה אוכל ביום כיפור בפרהסייה, וכן אכל חמץ בפסח וכפה כך גם על משפחתו שהתנגדה לכך. "הם ידעו את זה ולמרות זאת ביקשו לכבדו. אין תקנה לרשעים", סיים.

מכאן ואילך החל דיון בעד אחדות עם המזרחי או נגדה ואפילו הגולם מפרג הגיע לשם, כך על פי אחד הנואמים שאמר שברגע שהוציאו את שם השם הפך הגולם לפיסת אדמה, וכך רוצים המזרחי לעשות לנו.

רבי איצ'ה מאיר ליון, חתן 'האמרי אמת' וחבר הסיים, לימים מחתומי מגילת העצמאות של מדינת ישראל, עלה אל הבמה ובדבריו חתך את הוויכוח: "אלפיים שנה אנחנו מחכים למשהו כמו זה

21.24x28.24	6/8	עמוד 67	משפחה - השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333197-1
80790 - בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

על פאותיו הארוכות שגולשות לצד פניו האצילות. הוא פותח את הדין הראשון. הוא נואם בחסד, רטוריקן מופלא השולט בגרמנית ובפולנית בדיוק כמו כוחו באידיש ובעברית. בימי המלחמה היה מגדולי המסייעים לפליטים היהודים בזכות תוארו 'יועץ הקיסר' שהוענק לו על ידי פרנץ יוזף הראשון.

בבחירות האחרונות נבחר אף הוא כחבר הסיים הפולני, אולם לא ברשימת אגודת ישראל, כי אם בשל היותו בראש רשימה של 'הבלוק היהודי' שהקים המנהיג הציוני יצחק גרינבוים, כדי למקסם את ייצוג המיעוטים בפרלמנט. התנאי היה שייחשב בתור ציר א'מפלגתי, אולם בפועל כונה גם הוא כנציג אגודה (בבחירות הבאות), כשגרינבוים יכריז על הדרת החרדים מהרשימה, יעמוד הרב ליון כנציג אגודת ישראל במחוז הבחירה של גרינבוים בוורשה, ידיח אותו וייקח את מקומו (בסיים).

הוא מציג את הדובר הראשון, הגאון רבי יצחק אייזיק שור מבוקרשט. "אם חפצים אתם, מורי ורבותי, בקיום האגודה, עליכם להשגיח כי מירושלים יגורש היישוב החדש. מציון יוצאת תורה ורבנים, לא סוחרים המעשנים בשבת", אומר הרב שור בנאום תוקפני במיוחד. "ראשית תשלחו צבא של עשרת אלפים לומדי תורה ויראי שמיים שכל עבודתם תהיה בתורה יומם ולילה, רק אחר כך תביאו סוחרים ובעלי מלאכה".

כאן עבר הרב להתקפה רבתי וחריפה נגד המזרחי והרב קוק, אך דבריו נקטעים באיבם. בהמשך מזמין הרב ליון את הרב ליאו יונג מארצות הברית, שאף הוא מתועד בצילום המפורסם, לדבר על שמירת השבת.

עדידות שונות עוסקות בתגובת ה'חפץ חיים', שעדיין לא נכח במקום בישיבה זו, לביטויים החריפים. יש שאמרו שהוא לא הגיע יותר לוועידה או קיצר את השתתפותו, ויש אומרים שאף לא קיבל אליו את המשלחת הירושלמית. התיעודים הכתובים מאותם ימים מעידים מעבר לכל ספק כי לא כך היה. אולם, כמה שנים אחרי הכנסייה, כמעט בזמן אמת, פרסם אחד מתלמידי ה'חפץ חיים' מאמר שבו סיפר כי כאשר סופר ל'חפץ חיים' על אודות הדברים הקשים שנאמרו על הגרא"ה קוק זצ"ל, הוא הגיב בחלחלה ואמר: "צריך לקרוע כששומעים דברים כאלו".

נמוך ובלחש. היו"ר משמיע אחר כך את נאומו באוזני כל הנוכחים".

את העלייה הזו עשה מרן ה'חפץ חיים' על גבי גשרון עץ קטן שהובא לאולם אחרי שביקש לא לעלות במדרגות. הוא הסביר ש'לא תעלו במעלות על מזבחי', לא להיראות כמי שעולה מעל כל היהודים ומתנשא ומדבר מעליהם ולא מולם. מרן ה'חפץ חיים' אומר לקהל הדומם בשקיקה כי "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא". הוא מעלה זיכרונות מביקורו של הצאר אלכסנדר בווינה יותר מיובל שנים קודם לכן.

ה'חפץ חיים' מתאר איך ביציאה מארמון הצאר ליוו אותו אנשי סודו ומקורביו. כשהגיע לעיר גדולה קידמו את פניו ראשי העיר והמושלים וליוו אותו לאורך כל ביקורו בעיר, וכך מעיר לעיר. "כשהגיע לעירנו", סיפר ה'חפץ חיים', "ליוו אותנו הפקידים המקומיים, שביחס אל אלו שליוו אותנו בבירה או בערים הגדולות אינם שווים מאומה. אלא שאכן הם בעלי התפקידים". הוא הסביר כי אומנם הפער בין האחראי על האבטחה והנציגות הפוגשת את הצאר בעיר הגדולה לבין זה בעיירה הקטנה הוא עצום, אולם לבסוף אותו משקל מונח על כתפיהם. אין הבדל בין השר הבכיר בעיר הגדולה או בארמון, לבין הקצין בעיירה הקטנה.

"אל תאמרו 'מי אנו שנתאסף ונטכס עצה לכבוד השם'", מפציר בהם ה'חפץ חיים' בקול חלוש, ומבקש להעצים את תחושת ערכם בעיניו של הדור הצעיר. "גם בדור זה, בהיותנו אלו שמלווים את הבורא יתברך הרי 'פתח בדורו כשמואל בדורו' ואנו מחויבים בשמירת כבוד השם כמשה רבנו והזקנים בשעתם".

הוא הסביר שכיום אנו החרדים לדבר השם אחראיים על קידוש שם הבורא, בדיוק כמו זקני ישראל ביציאת מצרים, ואמר: "הבורא מבקש 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם'. אנו עשינו את שלנו. יש נקב קטן. עכשיו הבורא יתברך צריך לפתוח לנו פתח גדול". הקהל הרב מריע במחויאות כפיים בלתי פוסקות. זהו, הנאום מסתיים. הכל שבים על דבריו המרעננים, שתקפים גם ברגעים אלו לנו, הדור שחי מאה שנים מאוחר יותר. הכל בידיים שלנו. אין מקום להתקטן. ואת זה אומר האדם שמנסה להקטין עצמו יותר מכל.

הנאום והזעזוע

יום ראשון, ז' באולול, 9:00 בבוקר

הגאון רבי אהרן ליון, הרב מסאמבור, מיטיב את משקפיו העגולות המכסות

"להיאבק באלמנטים שאינם נאמנים לתורה". תיעוד שנדמה כרבי יצחק זליג מקוצק סוקולוב חבר מועצת הטרירה

20.25x27.11	7/8	עמוד 68	משפחה-השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333199-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

מבקשים: לא התערבנו במדיניות הפנימית שלכם ושמו מעיינו רק בתורה, אכן באי הכוח האמיתיים של כלל ישראל, כי עם ישראל הם אלו העומדים על בסיס התורה, ולכן אנו מבקשים שתסייעו לנו בשמירת השבת והמצוות ואל תשימו לנו מכשולים".

הדיון הבא עוסק בגזרת השחיטה. הנואמים מדברים על הצביעות של ממשלת פולין. בעוד ששדות הקרב רוויים בדם חללים כה רבים, בזמן שחרב איש באחי, בוחרת הממשלה הפולנית לדבר דווקא על צער בעלי חיים שנגרם כביכול בידי היהודים. "אוי לרחמים אלו, עלובים. כבר שבענו במלחמה ואחריה מספיק, עכשיו דורשים גם את הרוחניות שלנו?"

אומר הרב לוי ומביא עובדות מדעיות בדמות חוות דעת של רופאים על השחיטה היהודית כהמתה הומנית. ר' אליהו יוסף קירשבראון עולה ומציע לא לדבר על מדיניות של מדינות זרות בכנסייה בווינה. "אנו נדבר על מדיניות פולנית על אדמתנו בפולניה", הוא אומר ומרגיע.

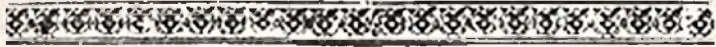
כעת מגיע נאומו של רבי מאיר שפירא. "אנו עם הספר", פותח הרב מסאנוק את נאומו. "משוכנע אני, ששאלת החינוך מעניינת את עם ישראל, שהוא זה שדאג לחינוך ילדיו בשעה שבעולם רק עשירים לימדו את בניהם, ולנו אמרו: 'היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה'". הוא מדבר על 'תנו לי יבנה וחכמיה' ואומר: "גם החפץ חיים לימד אותנו שבמקלות מטאטא לא נוציא אפלה מן הבית החשוך, אלא נכניס נר דולק. הנר שלנו הוא התורה".

הוא מבכה את המלחמה ש"גזלה לשני דורות את הרוח" כלשונו, מדבר על היהודים בכל תפוצות העולם, אלו מן המזרח ואלו מן המערב שכולם מתמודדים עם קשיים. "יש עמים שהמלחמה הפסידה להם אדמות", עולה קולו בשאגה, "ולנו המלחמה הפסידה נשמות, כשרונות, אנשים. שום ממשלה לא תוכל למלא לנו את החיסרון הזה".

כמו להשלים את הדרמה, נכנס החפץ חיים לישיבה זו ופוסע במהירות אל מקומו. שוב דואג לכבד בפרהסיא את רבי מאיר הצעיר ומבקש ממנו להמשיך לדבר. "בא אלי בזמן המלחמה נער בן חמש עשרה", כמעט בוכה רבי מאיר, "למדן שיועד עשרות דפי גמרא בעל פה, ובכה שהוא רוצה ללמוד בישיבה. כמה כאלה

"נשמע את דבר רבי פולין". הגרא"צ פרלמוטר מוורשה בבואו לכנסייה הגדולה

איבדנו? אם הממשלות לוות כסף למלא את חוריהן, אנו נלווה בריבית גדולה. רבותיי, בעד כל מאה דולר נשלם בלמדן, בבעל כשרון ואולי בגאון, במקום חומר ומתכת נפרע ב-ר-ו-ח!"

הקהל קם ומריע דקות ארוכות. הוא ממשיך לעורר על עניין החינוך, מדבר על ההבדלים בין אגודה לבין המזרחי, ומספר על הצעה להקים במקביל לישיבה ותלמוד תורה גם בתי ספר למלאכה. הוא מגיע על כך בדרכו: "עשיו מכר בכורתו בנזיד עדישים, אבל אנו מעוניינים בשניהם".

רבי מאיר מציע מספר הצעות, כמו הקמת 'קרן יבנה' להחזקת מוסדות החינוך, הקמת מוסדות חינוך מקומיים לבנים ולבנות, להקים עיתונים וגם בתי דפוס לספרים. "ילדים קוראים את 'מוטק'ה גנעב' ואת הסופרים שמתחרים באיוואן וסטפן'. הם צריכים ספרות חרדית כמו של הרב להמן והרש"ר".

הרב שפירא מדבר גם על סיוע לטהרה ולעגונות המלחמה.

רנע שעשה היסמוריה

ואז מציג הרב שפירא את הרעיון ששינה את העולם היהודי:

אם כל בית ישראל בכל אתר ואתר ילמדו באותו יום את אותו דף גמרא, היש לך ביטוי מוחשי יותר לאיחוד העליון בין קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל!?

נוסע יהודי לאמריקה. כשהוא מגיע הוא מוצא יהודים עוסקים באותו דף שבו עמד היום, ומצטרף ללומדים בחדווה, מתפלפל עם הלומדים והם משיבים לו ונמצא

שמו הגדול מתאדר מתגדל ומתקדש".

חלק מן השומעים מושכים בכתפיהם. חלק דווקא נרגשים. הגר"ח קרייזווירט, שכעבור שנים יהיה בחור ב'ישיבת חכמי לובלין', סיפר כי שמע שהיה מי שאמר: "מה, עכשיו כל עם הארץ ידע ש"ס"? הגיב על כך רבי מנחם זעמבא הל"ד באומרו: "זה בדיוק העניין! מי שידע ש"ס כבר לא יהיה עם הארץ!"

ספק רב אם הנוכחים באולם מבינים ברגע האמת שהם חווים היסטוריה שתשנה את העולם היהודי מקצה לקצה. "הכנסייה הגדולה שומעת בתשומת לב את כל ההצעות החשובות של הרב שפירא בנאומו המצוין במשך שעות וחצי, ודבריו מתקבלים בהתלהבות ובמחייאות

כפיים", מתאר זאת גם כתב 'קול ישראל' האגודתיירושלמי. כן, 'הצעות חשובות' ותו לא.

יש מי שאמר שהייתה זו תגובה פנימית לכך שכביכול 'עקף' את כל החברים עם הצעות אלו, אולם אין לכך ביסוס שכן זו הייתה התחושה גם במקומות אחרים. "מציע הנואם הצעות אחדות" כינה את הדקות הללו עיתונאי 'דואר היום', שניכר כי היו רגעים אחרים בנאום שריגשו אותו יותר.

אגב, הנאום הזה שנישא בהשתתפות מרן ה'חפץ חיים', אכן אך יותר משעתיים וחצי, שבהן ריתק רבי מאיר שפירא את האולם כולו והתגלה כמנהיג מופלא. בסיומו, כך תיארו הנוכחים, האולם "רועש לקול מחייאות כפיים הסוערות וקולות 'חיי הרב שפירא!' ממלאות את האולם".

מאוחר יותר יפרסמו: "הכנסייה הגדולה בווינה הטילה חוב מוסרי על כל חבר באגודת ישראל ללמוד לכל הפחות דף גמרא אחד בכל יום, וכדי לתת לעניין הזה אופי קבוע ומסודר הוחלט שאותו דף יהיה דף אחד בכל העולם. ביום א' של ראש השנה תרפ"ד יתחילו אפוא כל חברי אגודת ישראל ללמוד מסכת ברכות דף ב וכן הלאה בכל יום דף אחד כפי הסדר".

בגיליון הבא באה הבהרה: "הלוח נסדר על ידי הרה"ג ר' מאיר שפירא שליט"א אב"ד ור"מ בסאנוק, מציע ההצעה הנכבדה של לימוד הדף היומי".

אחרי נאומו דיבר ברגש כ"ק האדמו"ר מטשורטקוב והדגיש כי יש לפעול על חינוך הבנים והבנות, חיזוק הדת ויישוב ארץ ישראל.

20.61x13.76	8/8	עמוד 69	משפחה - השבועון לבית היהודי	24/08/2023	87333196-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

כמה שבועות מאוחר יותר סופר כי ה'אמרי אמת' החל ללמוד את הדף היומי בראש השנה תרפ"ז. "ההחלטה רבת התועלת הזאת, שאי אפשר עוד לערוך את ערכה הרם", פורסם באחד מעיתוני היהודים בפולין, "נתקבלה ברצון אצל כל בני התורה ועשתה פרי תנובה. אין בית חסידי אחד ששם לא ילמדו את הדף היומי בחשק גדול. ונפלא הדבר כי תכף ביום א' דראש השנה התחילו ללמוד את הדף היומי ברכות בכל עיר ועיירה כמעט, כל חברי האגודה גם עד כמה שנתפשט הלימוד דף היומי".

ואיך זה השפיע על מוכרי הספרים? "נוכל לראות מזה שאין בנמצא בשום בית מספר ספרים אף גמרא אחת מסכת ברכות וכבר מתחילים לקנות מסכת שבת מיראה שמא גם הם תימכרנה ולא תמצאנה".

תגובה להצהרת בלפור יום שלישי, ט' באול

בישיבת הסיום עסקו צירי הוועידה בנושאים של מדיניות בין-לאומית. רבי משה בלוי מבהיר כי הפרסומים על כך

שאגודת ישראל בירושלים חותרת נגד הנציב העליון אינם נכונים. נציג 'צעירי אמוני ישראל' בוורשה מדבר על העלאת חודים ארצה לעיסוק בחקלאות ומצוות התלויות בארץ.

הכנסייה מודיעה רשמית כי היא מודה לממשלת אנגליה על ההבטחה לבנות בית לאומי בארץ ישראל (הצהרת בלפור שפורסמה חמש שנים קודם לכן) ומביע תקווה שהנוצרים והערבים יבינו זאת וייתנו ליהודים את מקומם. הכנסייה גם מברכת את נשיא ארצות הברית הנבחר ומבקשת ממנו לסייע בהגירת יהודים.

רבי מאיר שפירא מקריא את התקנות שנתקבלו, בהן הקמת 'קרן התורה' וכן החלטה רשמית כי 'מועצת גדולי התורה' קבעה 'שביבת נשק' עם המזרחי. "זאת אומרת חופש פעולה מוחלט לכל אגודה, לא להעליב בכתב ובעל פה. שלום פסיבי".

רבי מאיר קבע הגדרה מעניינת למסמכים הרשמיים: 'ישיבה גדולה'. עד עתה הישיבות לצעירים כונו 'ישיבה קטנה' ו'ישיבה גבוהה' והוא חושש כי בתרגום המילה 'ישיבה גבוהה' תישמע כסמינר ומוסד אקדמי, לפיכך הוא מתקן הכל ל'ישיבה גדולה'.

בשעה ארבע אחר הצהריים נסתיימה

הישיבה האחרונה של הכנסייה הגדולה, בריקודים וב'מנגינות חסידיות', כלשונו כותבי העיתים בימים ההם.

תם ולא נשלם שבוע היסטורי מהפכני אדיר, שהותיר לנו כוח תורני לדורות. חוץ מהתיעוד של מרן ה'חפץ חיים', כמובן.

כוחו של הלום אלול תשפ"ג

מאה שנה מאוחר יותר. וינה כבר לא מלאה ביהודים, כי המלחמה האיומה שפרצה שבע עשרה שנים מאוחר יותר הכריחה את רוב המשתתפים. אולם מאה שנה מאוחר יותר היהדות החרדית גדלה בקצב ענק. גדולי ישראל עומדים בראש. יהודים בכל העולם לומדים את מסכת קידושין. יהודים מכל הסוגים והצבעים. גם כאלה שלא יודעים מיהו רבי מאיר שפירא מלובלין, בטח שלא איפה זה סאנוק. אגודת ישראל היא עבורם בעיקר שם של מפלגה.

אבל הדף היומי, שאולי אז, חוץ מה'חפץ חיים' וה'אמרי אמת' לא ממש הבינו המוני העם את העוצמה שלו - נעשה חלק מאיתנו.

■ זה כוחו של הלום.